

Валерій ЧОРНОБУК,
голова Апеляційного суду Автономної Республіки Крим,
кандидат юридичних наук

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ СЛІДЧОГО СУДДІ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс (КПК) України відповідає сучасним демократичним стандартам та став революційним у багатьох процесуальних аспектах. Вперше було закріплено, що принцип верховенства права у кримінальному провадженні та кримінальне процесуальне законодавство України застосовуються з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Важливість процесуального забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, комплекс гарантій, необхідність дотримання яких прямо зазначається в Конституції України, інших державних та міжнародних нормативно-правових актах, а також забезпечення неупередженого та ефективного розслідування зумовили запровадження у кримінальний процес України нових правових інститутів, у тому числі інституту слідчого судді.

Слідчий суддя стає однією з ключових фігур при забезпеченні законності та обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на стадії досудового розслідування.

Слідчий суддя – учасник досудового провадження, який уперше вводиться у вітчизняне кримінальне провадження з метою здійснення в установленому законом порядку судового контролю за дотриманням прав, свобод та законних інтересів суб'єктів провадження органами досудового розслідування і прокурором при застосуванні ними заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі під час затримання особи та вжиття запобіжних заходів на досудовому розслідуванні. Слідчий суддя шляхом винесення ухвали дає дозволи на проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права громадян на недоторканність житла чи іншого володіння особи (на їх обшук та огляд), недоторканність особи (відібрання біологічних зразків у разі відмови особи добровільно їх надати), а також на проведен-

ня окремих негласних (розшукових) дій; розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування.

Слідчими суддями апеляційної інстанції відповідно до ст. 247 КПК є голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя. Слідчі судді апеляційних судів приймають процесуальні рішення щодо надання дозволу на здійснення: негласних слідчих (розшукових) дій; втручання в приватне спілкування; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтролю місця; контролю за вчиненням злочину; негласного отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

Наділяючи голову апеляційного суду повноваженнями слідчого судді, законодавець наголошує на важливості здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

У ст. 206 «Загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини» КПК дістають кримінально-процесуальне втілення шляхи реалізації закріплених в ряді міжнародно-правових актів принципів судового захисту прав людини і громадянина, затриманого або заарештованого органом державної влади чи службовою особою на території, на яку поширюється юрисдикція національних судів. Свавільне затримання або арешт визнаються грубим порушенням прав людини. Завдяки цим нововведенням в Україні кожній особі, яка піддана арешту або триманню під вартою, забезпечується право на правовий захист компетентним представником судової влади – слідчим суддею.

Визначальним під час захисту слідчим суддею прав особи, яка на сумнівних підставах позбавлена свободи, щодо якої є відомості про застосування насильства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі, яка потребує захисту за допомогою захисника, є те, що такий захист він зобов'язаний здійснювати за власною ініціативою і незалежно від наявності клопотання від цієї чи іншої особи, органу державної влади чи службових осіб.

З моменту запровадження новим КПК інституту слідчих суддів, за даними моніторингового звіту Центру політико-правових реформ, спостерігається зменшення кількості затримань, зменшилася кількість клопотань про взяття під варту, про проведення обшуків (незважаючи на те, що перелік об'єктів, для обшуку яких необхідна санкція слідчого судді, значно розширився), кількість наданих судом дозволів на прослуховування. Також стало менше випадків зняття інформації з телекомунікаційних каналів; зменшилась кількість випадків доступу до речей і документів та негласного втручання в приватне життя осіб.

Запровадження інституту слідчого судді позитивно відбилося на оперативності кримінального судочинства, на ефективності здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Дякую за увагу.